

‘Vaderlyke harten raken.’

Een Gents pamflet voor vaccinatie tegen pokken uit 1802

Ook in 1802 volstonden wetenschappelijke feiten niet om mensen te overtuigen van het nut van vaccinaties

AUTEUR JORIS VANDENDRIESSCHE (KU LEUVEN)

Overheden en experts gaan vandaag de dag geen inspanning uit de weg om complottheorieën te ontcrachten en het bewezen nut van het coronavaccin te benadrukken. Daarbij spelen niet alleen rationele argumenten een rol. Overheden willen ook emoties beroeren: ze willen ‘coronamoeheid’ bestrijden, desnoods door de angst voor het virus aan te wakkeren.

Dat was ook zo bij de eerste vaccinaties tegen de pokken in de Zuidelijke Nederlanden, het huidige België. Onder Frans bewind ontstond een nieuwe machinerie van medische commissies, maatregelen en voorlichting. In 1802 drukte het medisch genootschap van de stad Gent een brochure in duizend exemplaren, die een zeldzaam inzicht biedt in de mechanismen van die prille gezondheidscampagnes.

Het Gentse pamflet ademde de geest van de Verlichting. Er sprak een geloof in de rede uit, die zich via voorlichting en onderwijs over de maatschappij zou verspreiden. Het pamflet wilde eerst en vooral de

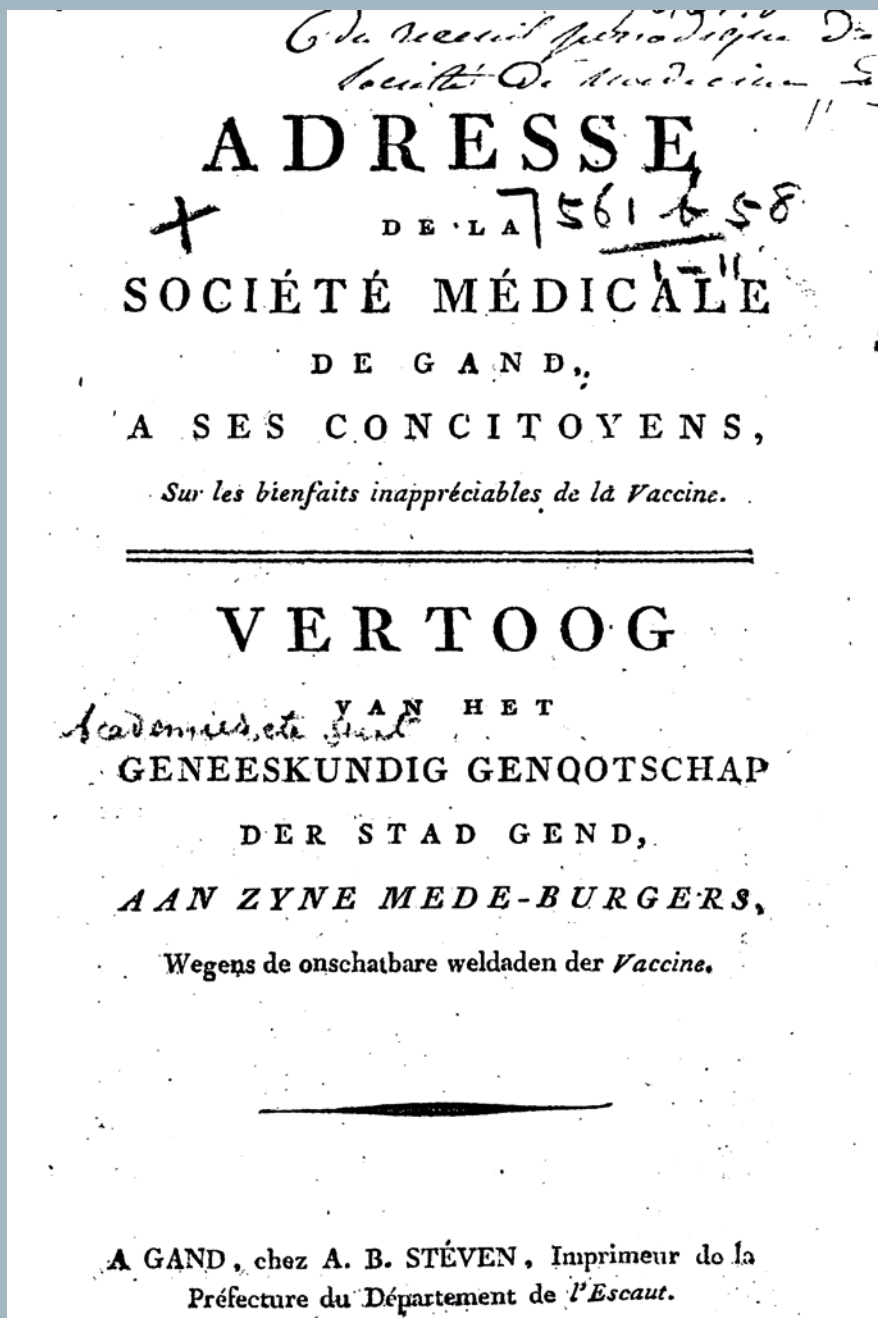
‘dwalingen’ van het volk weerleggen. Tekenend is hoe nadrukkelijk de Gentse artsen tegenspraken dat het vaccin nieuwe ziekten van koe op mens zou overdragen. Om de lezer ervan te overtuigen dat het veilig was om de vaccinstof te winnen bij koeien, onderstreepte het pamflet de onschadelijkheid van de consumptie van koemelk en koeivlees, en de affiniteit tussen mens en koe, een dier dat ‘de meeste gelykaardigheid met de menschelyke gesteldheid’ zou vertonen.

Ook andere geruchten moesten eraan geloven: het pokkenvaccin maakte niemand blind of verlamd, veroorzaakte geen aanvallen en vereiste ‘geene voorbereiding, noch byzondere eet- of leefregel’. Bij kinderen hoefde niet gewaakt te worden na de inenting. Kortom, volgens het pamflet had vaccinatie

geen nadelen, maar wel ‘onschatbare voordelen’. Het was geschikt voor alle leeftijden en het beschermde voor het hele leven. Medische experimenten en ervaring bewezen dat wie ingeënt was, niet meer ziek werd.

Maar feiten alleen maakten nog geen krachtige oproep. Het pamflet probeerde niet alleen de hoofden, maar ook de harten te overtuigen van het belang van vaccinatie. De pokkenvaccinatie was in de ogen van de Gentse artsen ook een morele keuze. Het was vooral een kwestie van ouderlijke liefde: welke vader wilde zijn kind nu níét beschermen? De Gentse artsen speelden in op de weerzin en vrees voor de ziekte, en voedden zelfs die angst. Zelfs al overleefde een kind de pokken, zo schreven zij, het bleef een aandoening die ‘een menigte toevallen na zich sleept, en het zedelyke der ziel verslend, terwyl ze de schoonheid der vormen verderft’. Een ouder, vader of voogd – een rol die telkens in exclusief mannelijke termen werd omschreven – moest alles doen in het belang van zijn kinderen, inclusief vaccinatie.

De pokkenvaccinatie was volgens artsen een keuze van het hart, een teken van ouderlijke liefde

VERTOOG
De voorpagina van het pamflet.

Wie niet vaccineerde, verwaarloosde zijn kinderen. In hun slotbetoog spiegelde de arts hun lezerspubliek een balans voor met aan de ene kant 'de zekerheid des levens van 't liefste dat gy ter wereld bezit' en aan de andere kant 'het gevaar des doods'. Het was een beedspraak die het leven van kinderen in de handen van hun vader legde.

De artsen zelf benadrukten hun zuivere motieven. Hun initiatief was slechts 'door menschevtheid gedreven en om der gemeente te kunnen nuttig zyn'. Dat nam niet weg dat de actie hun gezag als artsen in de stad én hun reputatie als geëngageerde burgers stevig versterkte. De brochure van de Gentse artsen paste perfect binnen wat de stedelijke elite – niet toevallig een belangrijk deel van hun cliënteel – als 'sociaal engagement' zag. ■

Lees meer

Het pamflet *Vertoog van het geneeskundig genootschap der stad Gand, aan zyne mede-burgers, wegens de onschatbare weldaden der Vaccine* (Gent: A.B. Stéven, 1802) is gedigitaliseerd door Google Books en vrij beschikbaar online.